

Anna Świrszczyńska: Magyar Napló
Barikádöt építettem Kiadó, 2014.

Ostromlott város, kártyavárként leomló bérházak, lángokban álló utcán idegen tankok, gyerekhősök. A magyar olvasó elé ismerős kép tárul, amikor kezébe veszi Anna Świrszczyńska kötetét. Az 1944-es varsói felkelés 63 napját megörökítő *Barikádöt építettem* című kötetet olvasva a XX. század Közép-Európájának minden tragédiája felidéződik bennünk. Varsó utcáin a Budapestet lövő szovjet tankok láncfalpa csikorog, két szem krumpli ugyanannyit ér, mint fél évszázaddal később az ostromlott Szarajevóban, és még ki tudja, mennyi városban éppen most vagy holnap. Mennyi arc és történet villan fel; fotósorozat és percről percre tudósítás a jelen kríziseiről! És mi azt hisszük, értjük, mi történt, mi történik. Pusztán azért, mert látjuk, halljuk a háborút, olvaszuk a híreket.

Tudunk-e az ostromtűzben is barikádöt építő, a félelmén felülkerekedő hétköznapi ember erejéről? Ismerjük-e a kivégzőosztag előtti rettegés másodpercének hosszát? És mérjük-e jelenünket az esetek hátrahagyta ürrel?

Anna Świrszczyńska lenyűgöző erejű – Zsille Gábor kiváló fordításában megjelent – verseskötetében, ebben a sokszor álomszerű, rendkívül éles vonalakkal rajzolt portrékból és pillanatképekből álló tablóban ott van az egész emberi történelmen végig húzódó erőszak abszurditása, az emberi természet hősiessége és hitványsága, az állati rettegés és a felfoghatatlan bátorság. A versekben visszhangzó csatazaj, az emlékezetből kitörölhetetlen szellemalakok, rémálomszerű képek, az iszonyat és az esetek iránti tisztelet, valamint a felkelést kirobbantók erkölcsi felelősségének kérdése harminc évet várt arra, hogy a költő formába öntse. Harminc év – csaknem egy emberöltőnyi idő telik el, amíg két hónap története versekké tisztul Świrszczyńskában. Harminc év után az álmokban visszatérő alakok újra megelevenednek, az emlékekről lekopik a gyűlölet, formát kap az együttérzés, a pillanat káosza bölcsességgé rendeződik.

És micsoda bölcsességé, micsoda tudássá alakul! Pont akkor, amikor a háború utáni első generáció eléri a felnőttkort, éppen lázadni kezd, és a haját növeszti, amikor a prágai tavasz és az 1970-es gdański munkásmegmozdulások megroppantják a rendszert,

Świrszczyńska leül, és elénk tárja a varsói felkelés tablóját. Hogy milyen az, amikor rommá lőtt utcán járunk, és a köztengerben semmi nem jelzi, hogy valakinek a nappalijában vagy épp egy utcasarokon állunk-e. A házaknak – ha még állnak – nincs ajtajuk, a homokzsákokkal napokig erősített épületből egy bomba után csak a homok marad. Ami van, mind semmivé lesz. Milyen egyszerű igazság, milyen alapvető tapasztalat, és mennyire nincs velünk a mindennapjainkban! És ne higgyük, hogy csak a tárgyak esnek szét darabjaikra. Az érzések, mint a kötelesség, a szülői szeretet sincsenek tartósabb anyagból. Az orvos egy gyémántos cigarettatárcáért sem megy át az utcán, nem tesz meg tíz métert azért, hogy azt végezze, ami a kötelessége: hogy gyógyítson. A katona nem gondol haldokló anyjára, miközben a töltenyeket számolja. Megszűnik a hitvesi kapcsolat, nincs többé férj és feleség.

A krónikási szerep mellett a felkelés alatt ápolónóként dolgozó költő az élet és a halál, az anyag és a lélek törékeny táncát is kendőzetlenül, mesterkéletlen egyszerűséggel tárja elénk. Az élet és az elmúlás közötti szűk, de sokszor elmosódó vonalú mezsgyén ezerféleképp történik az átlépés. Látjuk a tizenéves felkelő még tapasztalatlan és a tetszeni vágyó fiatal lány szégyenkezéssel teli halálát, és a szerelmespár, a szörmetolvaj, a valaha szép, most oszlófélben levő menyasszony, az egyetlen fiát óvó apa és a pár napos csecsemő halálát. Halljuk, ahogy a fia elestéről tudomást szerző anya ordításával újra megszüli gyermekét.

Arcul csap a véres pocsolójában ázó, boldog múltból megmaradt levélfoszlány, a szétlőtt lakás ajtaját még bezáró, de a kulcsot a romok közé hajító nő képe azzal, ahogy az embert a saját gondosan elzárt leveleire és napi rutinjára emlékezteti. Kinézünk az ablakon, és az étellel teli, zajongó utca helyett a legyőzött város csendjét hallgatjuk. Gondoljunk bele: a szemközti bolt csillogó kirakata akár némán, betörve és kifosztva is állhatna. Előtte idegen egyenruhás gyilkos, szemében ugyanaz a rettegés, mint az áldozatában. 1944-ben Varsóban vagyunk. Vagy 1956-ban Budapesten. És holnap, amikor bezárjuk az ajtót munkába menet, pár lépés után visszafordulunk, és megtapogattjuk zsebünkben a kulcsot.

Sárossy Bence

